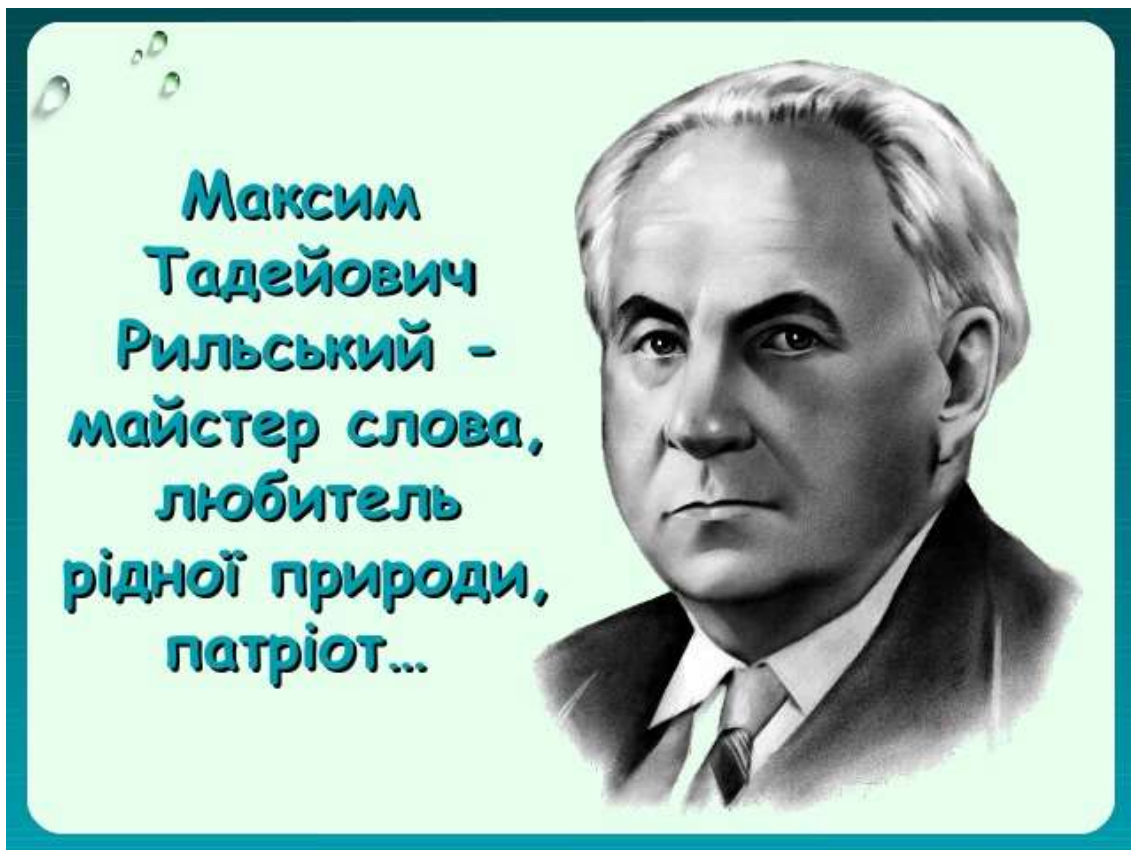

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
Інформаційно-бібліографічний відділ

Поет великого і щедрого таланту

(до 125-річчя з дня народження)

Київ, 2020

94(477):82-2

Пое

Поет великого і щедрого таланту (до 125-річчя з дня народження): сценарій літературного вечора / підготували : Л. Полозенко, Л. Артюх. – К. : НУБіП, 2020. – 14 с.

Поет великого і щедрого таланту

(до 125-річчя з дня народження)

Колись перед історії судом
І я постану, птах малого льоту,
В останнє оглядаючись кругом
І скаже суд: «Чи виконав достоту
Призначення своє ти на землі,
Чи може, розмінявся на дрібноту?»
(М. Рильський)

У березні місяці, коли прокидається земля від шелесту пташиних крил, а пролісок сумовито замріяним оком дивиться на цю імлісту землю, народився самобутній поет, людина багатой духовної культури, співець природи і добра – Максим Тадейович Рильський.

Поете! Будь собі суддею,
І в ночі тьми і самоти
Спинись, над власною душею,
І певний суд вчини над нею,
І осуди. І не прости.
(1922)

Народився він 19 березня 1895 року в Києві.

Батько – відомий народник Тадей Рильський. Мати – селянка із с. Романівки Сквирського повіту на Київщині (зараз це Житомирська область).

Більша частина дитячих років Максима проходила на селі, в середовищі родичів та односельчан матері. З села Романівки бере початок та сильна любов до української пісні, до чарівної природи і до людини-трудівника, яка характеризує весь життєвий і творчий шлях М. Рильського.

Коли буваю в ріднім я селі,
Коли дивлюсь на хлопчиків смаглявих,
Що хитрих лящиків та окунців,
Так само гордо ловлять між собою
Дзвінкоголосі ведучи розмови –
А в тих розмовах розмах наших днів
Одлунюється, наче в кришталі...

В одній із своїх автобіографій Рильський згадує: «Село Романівка розташоване над річкою Унавою, створює ряд ставків. З просторим романівським ставом зв'язані наймиліші мої дитячі та юнацькі спогади: тут я проводив цілі дні з єдиними товаришами моїх дитячих літ – селянськими хлопчиками.»

Моїй Романівці

Білі цуцики гуляють на соломі,
Сонце гріє мордочки смішні;

Тіні віт дрижать на білім домі;
Плине чапля в синій вишині.
З дому чути тихий стук посуду,
Клаптик пісні з поля прилетів...
І здається: зараз гість прибуде
Із далеких та ясних країв...

Коли батька не стало, Максиму було лише 7 років, опіку над ним взяв на себе Микола Васильович Лисенко. Навчаючись у гімназії, він жив у родині Лисенка. Після закінчення вступає на медичний факультет університету Святого Володимира. Це була воля матері. Та коли в університеті відкрився історико-філологічний факультет, Максим Рильський переходить до нього. Невдовзі університет закрили. І Максим Рильський їде в свою Романівку, де майже 10 років працює в сільській школі вчителем української мови і літератури.

Уже в ті часи в нього було надруковано багато віршів: про природу, про те, яким повинен бути поет, про землю, про хлібороба, який працює на цій землі.

Косовиця

Ніби ключ веселиків по лугу
Походжає рівно та статечно,
Косарі ідуть один за одним,
Білим військом звільна виступають.
Піт обличчя їх рососою мие,
Заливає очі, ніби сльози,
Конюшина падає під ного
В тузі клонить голови червоні.

Гей ти, земле хліборобська мати,
Обперезана річками голубими,
У зеленому високому очіпку,
У мереженій китайчатій запасці,
В плахті, критій квітами ясними
Ти неси, перенеси на крилах
Косарів до краю і до краю...

В 1930 році в країні був страшний сталінський терор. Особливо це стосувалось діячів культури – поетів, письменників.

Не обминуло це лихо і Максима Рильського, якого заарештували в день його народження 1931 року. Більше, ніж півроку йому довелося просидіти в Лук'янівському СІЗО. Слідчі змушували його підписати папери, які були направлені на знищення української інтелігенції. Він рішуче відмовився підписувати і готувався до самого найстрашнішого. У слідчих не достатньо було фактів, щоб засадити поета у в'язницю – і його відпустили.

Як гордий соняшник, самого сонця син,

Лише до нього вид обертає квітучий
Так ти, обернений до майбуття годин,
Ніде й ні перед ким не гнеш своїх колін
І знаєш: вічний ти, а все скороминуще...

(1932 р.)

Його друзів Д. Загула, М. Зерова, М. Драй-Хмару заслали в концтабори, де вони і загинули. А тому 1931 року творчість Рильського змінюється, він не може виступати проти режиму, змушений поставити свою поезію на службу режиму. Його творчість ділиться на два річища: офіційне та ліричне. В останньому йому вдалося створити незалежно від політики, ліричні твори, які пережили його. Це любов до рідного краю, її природи, землі, мови, до своїх вірних друзів.

Перебування в родині лицаря української пісні, щоденне спілкування з Миколою Віталійовичем мало безпосередній вплив на формування художнього світогляду майбутнього поета, поглибило любов до народної пісні та музики. Адже коли нікого не було в домі, юний гімназист сідав за піаніно і все, що він чув в оперному театрі, підбирав на слух.

Ще підлітком в 13-15 років він пише вірш «Пісня» і присвячує його М. В. Лисенкові, який впливав на формування художнього світогляду майбутнього поета, і це поглибило любов до народної пісні.

Пісня М. В. Лисенкові

Вийся, жайворонку, вийся
Над полями,
Розважай людську тугу
Ти піснями

В небі, чистім і прозорім,
Сонце сяє,
Наче в морі, в жовтім житі
Хвиля грає

Сніжну скатертину розстелимо в саду ми
Одкоркуєм золоте вино, -
І під ніжні шелести і шуми
Пригадаєм, що було давно ...
(1918 р.)

Максим Рильський був захоплений поезією геніального Кобзаря, відкривав у ній щоразу щось непомічене.

Багато віршів Тараса Шевченка він знав напам'ять, тож і сам присвятив йому свої вірші: «Пам'яті Шевченка (1925), «Шевченко» (1932), Канів (1944), Шевченко (1950)

Пам'яті Шевченка

Збулися твої слова пророчі,
І час оновлення настав,
І темні просвітились очі,

Вчорашній раб всесильним став...

(1925)

Шевченко

Кобзарем його ми звемо,
Так від роду і до роду:
Кожний вірш свій і поему
Він присвячував народу.
Чисту матір і дитину
Він прославив серцем чистим,
Всю осяяв України
Поглядом він променистим...

(1950)

Коли почалася Друга світова війна, Максима Рильського і інших письменників, що за віком та станом здоров'я не могли перебувати в діючій армії, евакуювали в столицю Башкирії місто Уфу.

Другу світову війну Максим Рильський зустрів як поет-патріот.

Його поезія часів війни, щира й запальна, відображає біль утрат, страждання народу на окупованих гітлерівцями територіях і всю трагічну дійсність війни.

За рідну землю

На наші ясні зорі,
На наші тихі води
Руїни, смерть і горе
Несуть вони, народе!
Та хай цей сон проклятий
Грабіжником не сниться –
Довіку не топтати
Їм нашої пшениці...

(1941)

Слово гніву

...Дарма, кати оскаженілі!
Вам перемоги не діждать
Назустріч вашій темній силі
Устала промениста рать...

(1941)

Україні

Україна моя! Чисті хвилі ланів,
Променисті міста, голубінь легкокрила
Україно! Сьогодні звірів-ворогів
Ти грудьми вогняними зустріла
Не один ти стрічала погрозний погром,
Знаєш тупіт, і стукіт, і грюкіт Батиїв, -
Та з пожару щораз лазуровим вінком
Виникав твій співучий, могучий Київ...

(1941)

У віршах про війну Максим Рильський часто згадує про дружбу братніх народів, які зможуть вистояти разом у цій війні:

...Бачиш – руський з тобою, башкир і таджик
Друзі, браття твої, громоносна лавина...

А щоб сказав чи написав Максим Рильський, знаючи те що зараз відбувається на Сході України, де гинуть наші українці від руки «руського брата».

Адже у Другій світовій війні сиділи разом в окопах, їли з одного казанка. А що тепер?

Максим Рильський в своїх віршах розкриває квітучість, плодоносність нашої землі. А природа дякує людині за її працю і дає плоди землі.

Урожай

Густа, медова теплота
Високі налила жита,
Пшеницю, що стоїть стіною,
Схилила ніжною рукою, -
І в кожному колосі тяжким
Весняне сонце й майський грім,
І літній дощ, і ночі сині –
І все це віддано людині.
Людини труд – мільйони рук,
Мільйони сердець! В єдиний звук
Мільйони струн народних злиті –
У цій пшениці, в цьому житі!
(1949р.)

Після закінчення війни Максим Тадейович вирішив оселитися на околиці Києва.

Вибір місцевості не був випадковим.

Ще в молоді роки поет був закоханий у Голосіївський ліс, Горіховатські ставки, води яких переливались з одного в другий і зупинялись вже в останньому з них.

Побудувавши дім у Голосієво, Максим Рильський знайшов затишок для своєї поетичної роботи, чарівну природу, без якої він не уявляв собі людського життя. Поет не тільки писав про природу, а й не гірше спеціалістів знав найрізноманітніші породи дерев і рослин, умів доглядати за ними.

До 50-річчя своєї літературної діяльності Максим Тадейович видав нову збірку віршів «Голосіївська осінь» (1959). Невеличка за обсягом, вона була сповнена життєвої мудрості, глибоких філософських роздумів про мистецтво і людську душу, молодість і старість, природу і працю.

Ліс, повитий срібноперлим димом,
В синяві, у золоті, в іржі –
Ніби осінь пензлем невидимим
В небі розписала вітражі

Почорніли заводи в озерах

І ясні ті стали разом з тим,
Від листків падучих ніжний шерех
Заплітається в ранковий дим...

Як забути сніг пахучий, талий
Провесен колишніх молодих,
Світлі й затуманені квартали,
Цвірінчання, воркування, сміх!...

Різні люди, різні вдачі й очі,
Різні тембри, голоси, слова.
Інтонацій, пауз, многоточій
(Вибачайте!) течія жива.

Серед великої кількості друзів – поетів, письменників, музикантів, співаків у Максима Тадейовича був дуже хороший друг. Це Петро Степанович Погребняк, який з 1933-1941рр.а потім з 1944 по 1949рр. завідував одночасно двома кафедрами (лісівництва і ґрунтознавства) Київського лісотехнічного (згодом лісогосподарського інституту).

Поряд з науковою діяльністю П.С. Погребняк був організатором Українського товариства охорони природи. Постійно невтомно піклувався вчений за чистоту повітря, захист рослинного і тваринного світу.

Максим Рильський, який часто виступав з П.С. Погребняком на сторінках преси з питань охорони природи подружився з вченим, присвятивши йому вірш.

Ліс

П. Погребняку

Ліс, або, як серби кажуть, шума, -
Це не просто сосни та дуби:
Не одна там народилася дума,
Повна щастя, ніжності, журби.
Він співа то грізно, то шовково,
Як морська безсмертна глибина, -
Не одно там розцвілося слово,
Запалала пісня не одна.

Гомонить він з вечора до рання
Незглибимий, як людське життя.
Не одно там виникло кохання,
Не одно змужніло там дитя.

Як війна крилом своїм багряним
Отінила злото наших нив, -
Він давав притулок партизанам,

Він бійців поранених живив.

З хмарами він дружбу вічну має,
Приятель дощем він голубим, -
І в пшеничнім пишнім урожаї
Лісовий таїться сизий дім.

Той, хто любить паростки кленові,
Хто діброви молоді ростить,
Сам достоїн людської любові,
Бо живе й працює – для століть!

(11 липня 1948р.)

У листі (квітень 1951р.) до Остапа Вишні поет називає Петра Степановича «чудесною людиною». Ось що він пише: «Дніпро небувало розлився. Недавно я з Петром Степановичем Погребняком (чудесна людина!) їздив моторним човном до Старосілля». Розповідає, як Петро Степанович і він сам були в захопленні від того, що над ними пролетіла водоплавна птиця гоголь.

Максим Рильський дуже поважав Остапа Вишню, який частенько провідував поета у його голосіївському привітному будиночку.

Дружба цих двох видатних українців почалася ще в кінці 20-х років. Крім спільних літературних інтересів, їх єднала любов до природи, активна позиція та її захист. Обое були пристрасними рибалками та мисливцями. Остап Вишня присвятив Рильському усмішку «Як варити і їсти суп із дикої качки» (1945). Той в свою чергу свої вірші – «Остапові Вишні у день його 60-річчя» і «По полям ми з Вишнею бродили...»

По полям ми з Вишнею бродили
Восени, шукаючи зайців
І бур'ян пожовклий, посивілий
Під ночами срібно хрупостів.

Скільки доброти було в обличчі,
Скільки мудрості в очах було,
Як дивився приятелю в вічі
Любий наш Михайлович Павло

Ну, а вмів же бути і суворим,
І безжальним бути міг,
Як назустріч чорним поговорам
Підіймав свій праведний батіг!

Без гучних прожив він декламацій, –
А в душі поезія цвіла

Друг людини, друг природи й праці
Грізний ворог нечесті і зла.
(1959р.)

Іван Козловський видатний оперний співець, українець, коли приїздив з Москви в Київ завжди приходив до Максима Рильського. Вечори проходили в атмосфері музики і пісні. Рильський імпровізував біля рояля, а Козловський, натхненний любов'ю до господаря, співав з піднесенням свій невичерпний репертуар. Максим Тадейович був закоханий у спів Козловського і присвятив йому вірш.

Іванові Козловському
Спасибі щире Вам, артисте,
За ваші образи й пісні,
В яких палає серце чисте,
Мов цвіт черешні на весні.

Спасибі! Вірний син народу,
Ви до народу несете
Мистецтво життєдайну воду,
Краси зоріння золоте.

Самі творець своєї школи,
Ви заповіти зберегли,
Що від Садовського Миколу
Від Саксаганського взяли. ...
(1960)

З ніжним трепетом в серці і з великою любов'ю Максим Рильський відноситься до поезії Лесі Українки і присвячує їй ряд віршів.

Леся Українка
Йти на зустріч бурям і зливам,
Буть одній – як велика рать,
Жить в нещасті життям щасливим,
Муку творчістю перемагать, –

Хвора дівчина, бідна Леся!
Де ще хворі такі були,
Щоб літали в таке піднебесся,
Що його не сягнуть і орли!

Ти себе Українкою звала, –
І чи краще знайду ім'я
Тій, що радістю в муках сіяла,
Як отчизна – твоя і моя!

(1946р.)

В дні Лесі Українки в Ковелі
Уклін землі волинській! Вічна слава
Тій, що зростала в тиші цих лісів,
Що віддала народові свій спів,
Незламна, чиста, гнівна і ласкава!

Нова доба над нами розцвіта,
Та слава Лесі вічно з нами буде,
Як меч проти неправди і облуди
В борні за правду зброя золота.

(1963р.)

Близьким другом Максима Рильського був і Андрій Малишко. Будучи старшим від А. Малишка, він надзвичайно любив та поважав його.

Ось як згадує Максим Тадейович про їх зустрічі, спільні подорожі. «Мені не раз доводилось подорожувати з Андрієм Малишком по Україні, і скрізь ми неодмінно чули «Пісню про рушник», у якій так чудесно збраталися поетичний талант Малишка з музичним талантом Платона Майбороди. Її співали і в містах, і в селах, співали і хлопці, і дівчата, і соло, і гуртом...»

Максим Тадейович присвятив чимало творів Андрію Малишку ось один з них:

Андрієві Малишку

Мій побратиме! Інколи пейзажем
Ми про людину найточніше скажем,
І відгук пісні із лугів рясних
Нам часом глибше від глибоких книг.
Всю душу розкриває – до останку!
Ви пахощі романівського ранку
Мені прислали, як сердечний дар
Як сонце, чудом вирване із хмар...
Зо мною друг і знов душа розкрита
На чисте все, на світле, на живе,
І надо мною голубінь пливе,
Де дівчина під вербам рясними
Ваш «Рушничок» завісила незримий. ...

(1964р.)

Крім поетичної діяльності, яка була для Рильського провідною, він займався і публіцистикою. Публіцистичні виступи після воєнних років торкаються питань літератури, мистецтва, мови, народної творчості. Пише статті в газетах, видає багато збірників. В одному із них, що вийшов під назвою «дорожче золота», починає розмову про нашу природу - всенародне багатство, яке «справді дорожче від золота.

Це багатство треба берегти як зіницю ока. Від цього багатства залежить не більше не менше як життя людини на землі»

Любов до рідної природи у Максима Рильського ще з дитячих років, з його рідного села Романівки:

Люби природу не як символ
Душі своєї,
Люби природу не для себе,
Люби для неї
Вона – не тільки тема вірша
Або картини,
В ній є висоти незміримі
Й святі глибини.
У неї є душа могуча,
Порив є в неї,
Що більший над усі пориви
Душі твоєї.
Вона – це мати. Будь же сином,
А не естетом,
А станеш ти не папіряним –
Живим поетом!
(1918)

Максим Рильський майстерно розкривав багатство української мови і в своїй творчості користувався невичерпними можливостями рідного слова.

Рідна мова

Як гул століть, як шум віків,
Як бурі подих – рідна мова,
Вишневих ніжність пелюстків,
Сурма походу світанкова,
Неволі стогін, волі спів,
Життя духовного основа. ...

Мова

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям. ...
(1956)

Максим Рильський у зверненні до носіїв української мови, пише: “Мова – це втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова. Любіть її, вивчаймо її, розвиваймо її. Борімося за красу мови. За правильність мови, за багатство мови”.

Живе поезія у мові,
Якої мати вчила нас,
У гніві, в усмішці, й любові,
В красі звичайній, без прикрас.
Вона – не тільки мрії срібні,
А й праця, й радощі зусиль,
Вона потрібна, як потрібні
Вода й повітря, хліб і сіль.
(1961)

Одного разу редакція газети «Вечірній Київ» звернулася до Максима Тадейовича з проханням, щоб у суботні номери газети друкувати нестандартний цікавий матеріал. Це зацікавило поета. Він назвав цю сторінку «Вечірні розмови». Перша «Вечірня розмова» була надрукована в газеті 6 листопада 1960 року і була присвячена відкриттю першої черги метрополітену в Києві. Поет ділився своїми думками про життя міста, яке він любив і присвячував свої вірші.

Києву

Прекрасний Києве на предковічних горах!
Многострадальному хвала тобі, хвала!
Хай на просторищах, де смерть, як ніч пройшла,
Воскресне день життя і весен неозорих!...

Вік у Києві

У божестві Козиноного Болота
І на узбіччях щедрого Дніпра
Зростала гордість мужа - патріота
У чарах пензля, олівця й пера.
Коли ти їдеш до моста Патона,
З Печерська повертаючи униз,
І дерева гіллястого крона
Тебе раптово радує до сліз, –
Альбом згадай Шевченків: там дерева
Оці ж ростуть – чи старші їх брати.
Їх зберегла правиця Кобзарева,
Щоб вічно їм пишались і рости....
Він не боявся ні заграв, ні грому,
Ні вражих зрад, ні приятних образ,
Коли студентству в Києві палкому
Читав полуменистий свій Кавказ....
(1961)

Однією із актуальних тем, яка з'явилася у «Вечірніх розмовах», була тема про нове покоління поетів – молодішої генерації «шістдесятників». З приводу їх творчості розгорнулися дискусії. Знаходились як прихильники, так і супротивники.

Максим Рильський, розглядаючи творчість Івана Драча, Миколи Вінграновського, Віталія Коротича благословляє їх, доброзичливо аналізує їхні твори, робить деякі зауваження. І закінчує словами: «Від щирого серця вітаю їх».

Велике місце в творчості поета займають ліричні вірші про пісні, які звучать по українських селах і містах.

Коли пісні мого краю
Пливають у різних голосах,
Мені здається, що збираю
Цілющі трави я в лугах
Пісні злітають над Карпати
В херсонських котяться степах, –

І хай зірки порахувати
Людина здатна в небесах,
Та незліченне й для людини
Те, що зринає щохвилини. ...

Людські пісні, найглибша мука,
Найвища радість на землі!
Людська душа тисячозвука,
В гірським одбита кришталі,
І перемога, і жалоба,
Веселки і грози подоба!...

Поезія, проза, публіцистика, переклади творів зарубіжних класиків – це була основа його життя. Крім цього Максим Рильський приймав активну участь в громадському житті суспільства.

З 1944 р. по 1964 р. він був директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики і етнографії. А 1950 р. отримав диплом доктора філософських наук, дійсного члена АН СРСР.

З 1961 р. по 1964 р. він член Міжнародного комітету славістів, що потребує багато відряджень – в Чехословаччину, Польщу, Югославію, Австрію, Францію, Бразилію.

Важка хвороба не пожаліла Максима Рильського і 24 липня 1964 року серце поета зупинилось.

Та пам'ять про нього залишилась: в його творах, в Голосіївському парку ім. Максима Рильського, в рідній Романівці – школі його імені, в музеї, що знаходиться в Голосієво, в назві вулиці його імені.

А ще – в серці тих, хто любить Україну, рідну мову, та українську пісню.